

Klassenmanagement: gewoon 'het naar je zin maken'

Tjeerd Mijster

Veel scholen vragen ernaar, veel leraren worstelen ermee en passend onderwijs en andere ontwikkelingen in het onderwijs versterken de behoefte eraan: klassenmanagement dat het mogelijk maakt om met verschillende instructieniveaus te kunnen werken. Voor ik aangeef waar goed klassenmanagement over gaat, doe ik een beroep op uw voorstellingsvermogen. Stel u het volgende voor:

Kinderen komen aan het begin van de dag binnen en weten wat er voor hen te doen is. Dat is bekend als gewoonte, ligt nog klaar van gisteren, staat op het bord in de vorm van een taak, materialen zijn beschikbaar, ieder kan na binnenkomst aan de slag en doet dat ook. De leraar maakt een startrondje om dit dagbegin goed te laten verlopen en iedereen gericht aan de slag te zetten met een eventuele korte werktip. Bij het (digi)bord staat de instructietafel klaar met zes krukken. De leraar vraagt vijf kinderen bij zich. 'Even wachten nog,' zegt hij en wendt zich tot de kinderen die zelf blijven werken. Hij herinnert hen aan de werkafspraken, wacht tot hij ziet en hoort dat iedereen aan het werk is, fluisterstil overlegt. Dan richt hij zich tot de instructiegroep: 'Ik ga jullie les geven over...' en begint met zijn groepsinstructie met het openen van het bord. Tijdens de instructie geeft de leraar een korte opdracht die de kinderen even in tweetallen moeten uitvoeren. Hij gaat dan zelf even de klas in en beantwoordt een vraag of geeft een hint. 'En..vertel 'ns...' vraagt de leraar aan de instructiegroep en zo gaat de instructie verder. Ook het werken gaat verder, kinderen wisselen vlot van werk. Na 12 minuten wordt de instructie afgesloten met een werkopdracht voor alle deelnemers: 'We spreken af dat je dit vandaag direct even doet, op je eigen plaats, niet zelf plannen wanneer, maar nu. Dan kan ik meteen zien of het lukt,' zegt de leraar en hij begint een rondje door de klas langs de werkers, neemt langer tijd dan eerst, helpt kinderen en observeert ook bij kinderen die werken aan de instructieverwerking. Na zo'n kwartiertje vraagt de leraar een ander groepje kinderen bij zich, dit keer drie kinderen.

Dat is 'roaring' klassenmanagement, waarin 'roaring' (letterlijke betekenis: zowel 'stromachtig' – the roaring Twenties - als 'voorspoedig') staat voor de essenties van klassenmanagement:

R = Routines

O = Organisatie

A = Afspraken

R = Regels

In = Inrichting

G = Gericht op levende verwachtingen

De leraar uit het voorbeeld heeft zo te zien deze begrippen op orde en kan daardoor met verschillende instructie- en werkniveaus omgaan. Ik bespreek de begrippen hieronder.

Routines

- Het begrip is synoniem aan gewoonten. 'Als vanzelf', zonder bewust nadenken en beslissen, doen kinderen wat gewenst is. In het voorbeeld is dat bijvoorbeeld het direct aan de slag gaan met het werk en het snel van plaats verwisselen voor de instructie.

- Routines (blijven) bestaan bij helder onderwijzen: het noemen van de verwachting, daar les in geven door voor te doen, erover te vertellen en het nut uit te leggen, er oefening in bieden en zowel op korte als op lange termijn feedback en reflectie te geven op het vertoonde gedrag.

Organisatie:

- De organisatie in de klas is gericht op de wijze waarop de leraar het onderwijs wil vormgeven. Het materiaal, de taak en het bord zijn klaar voor gebruik. In het voorbeeld vraagt dat nauwelijks tijd of aandacht van de leraar omdat hij er vooraf zijn werk aan gehad heeft.
- De organisatie is geheel afgestemd op de activiteiten van die dag of dagdeel.
- De dag is gepland in kleinere tijdseenheden, bijvoorbeeld van een kwartier. Dat stuurt de activiteit aan en geeft overzicht over wat kan in het dagplan.

Afspraken

- Een afspraak is een 'overeenkomst' volgens Van Dale. Vandaag is het de afspraak met de kinderen dat het werk door de instructiegroep direct wordt gemaakt en niet in de planning opgenomen mag worden.
- Afspraken zijn binnen klassenmanagement voor de korte termijn; alleen voor vandaag of voor deze week en hebben te maken met de actualiteit.

Regels

- Volgens Van Dale zijn regels 'de orde der dingen'. In het voorbeeld is dat het fluisterstil samenwerken door de kinderen en het wisselen van werk. Maar ook het doen van een rondje door de leraar aan het begin van de dag en tijdens de les zelf.
- Regels zijn eigenlijk beschreven gewenste routines; er is nog een zekere aandacht voor nodig, er is nog verder inslijpen nodig om tot een routine te komen. Regels uit de onder- of middenbouw kunnen dus in de bovenbouw tot een routine gegroeid zijn. Regels zijn dus niet altijd gelijk in onder-, midden- of bovenbouw. Ze dienen wel hetzelfde doel in de school als geheel.

Inrichting

- Montessori spreekt over de voorbereide omgeving, de omgeving die aangeeft wat er verwacht wordt en wat mogelijk is. Ook in het lokaal uit het voorbeeld is dat zo. Het is zichtbaar/denkbaar dat de instructietafel met krukken een ander doel heeft dan de 'gewone' werktafels van de kinderen.
- 'Denkbaar' betekent dat de omgeving, de inrichting, nooit geheel voor zichzelf zal spreken. Altijd is er een opmerking over noodzakelijk, maar dan is het ook helder.

Gericht

- Gericht is hier: op de verwachtingen van de leraar. Verwachtingen voor die dag van lesgeven en verwachtingen in het algemeen over leer- en werkgedrag van kinderen. Gericht op leren en onderwijzen, de twee kanten van dezelfde medaille, die onlosmakelijk verbonden zijn.
- In deze betekenis is klassenmanagement eigenlijk het gewoon als leraar naar je zin maken, zorgen dat er gebeurt wat jij wil in het kader van jouw onderwijzen.

Het kan scholen helpen bij hun vragen rond klassenmanagement om samen eens stil te staan bij deze begrippen en te evalueren wat de stand is, waar de kwaliteiten en de kansen/mogelijkheden liggen, daar samen werk van te maken. Vul onderstaand schema eens in:

	<i>Wat werkt in mijn klas?</i>	<i>Wat kom ik nog tekort in mijn klas?</i>	<i>Wat zou kunnen na overleg met collega's?</i>
<i>Routines</i>			
<i>Organisatie</i>			
<i>Afspraken</i>			
<i>Regels</i>			
<i>Inrichting</i>			
<i>Gerichte verwachtingen</i>			

In het voorbeeld maakt de leraar ook gebruik van een lesmodel. Dat model gebruikt hij steeds weer:

- voor het geven van de les aan de kleine groep;
- als het gaat om een les aan de gehele groep;
- als het gaat om het geven van een les over regels en routines;
- als het gaat om.....eigenlijk dus bij alle lessen.

Dat model kent vier fasen die de Amerikaanse onderwijskundige Michael Fullan omschrijft als:

1. Een goed begin
2. Een interactieve instructieles
3. De leerling aan zet; toepassen
4. Idem; integratie

Ad 1. *Een goed begin* wordt gevonden in alles wat met klassenmanagement te maken heeft. Zonder dat is er niet zo'n snelle efficiëntie in de klas uit het voorbeeld. Ook de les zelf heeft een goed begin: motiveren tot het doel van de les, oproepen tot het nut van een regel of afspraak, uitdagen tot belangstelling uit eigen ervaringen/behoefte. Kortom 'er zin in krijgen' om deze les te gaan volgen.

Ad 2. *Interactief* door, zoals deze leraar doet, een korte samenwerkingsopdracht aan de instructiegroep te geven en, als we de les verder zouden observeren, gebruik te maken van meer interactieve leerkrachtvaardigheden die er toe bijdragen dat de leerstof een betere kans krijgt zich te nestelen bij al aanwezige kennis of vaardigheid. Aanhaken aan al aanwezige kennis en vaardigheid, aanhaken aan een al aanwezige kapstok is het doel van de instructie.

- Ad 3. *Toepassen*. Hier eigenlijk: 'in de vingers krijgen', 'voor ogen zien' en 'onthouden'. De leerstof echt tot je nemen in de feitelijke zin. Oefenen van sommetjes, oefenen van regels (opruimen van je tafel), leren kennen van de topografie,.....wat de kinderen verder allemaal leren
- Ad 4. *Integratie*. Uiteindelijk gaat het om deze fase: het 'eigen maken'. Een regel wordt een eigen routine of levenshouding (bijvoorbeeld: 'wat het oog ziet doet de hand'), een sommetje wordt een snelle schatting van de prijs van een traktatie voor de klas, topografie wordt een vlot overzicht van de route naar Schouwen Duiveland. Hier vindt de persoonlijke ontwikkeling plaats.

Het is passend ook hier evaluatief bij stil te staan. Geven we elke les met dergelijke fasen in gedachten? Probeer een les eens in deze fasen voor te bereiden met als doel te ervaren dat elke fase ander gedrag van de leraar vraagt en vraagt om stil te staan bij wat voor soort les je eigenlijk geeft, waar gaat het je eigenlijk om, om kennis of vaardigheid of begrip. Dat maakt nogal uit.
Een paar voorbeelden:

Lesdoel/ lesfase	<i>Goed begin</i>	<i>Interactieve instructie</i>	<i>Toepassen</i>	<i>Integreren</i>
<i>Kennisdoel</i>	Noemen van doel en nut	Voorkennisvraag stellen; wat weet je al? "Vertellen" over nieuwe kennis	Repeteren om te onthouden.	Herhalen om te onthouden.
<i>Vaardigheidsdoel</i>	Idem+ de mededeling: "oefenen vraagt inspanning tijd hoor!"	Vaardigheid voordoen. Vragen naar en observeren van beheersingsniveau	Oefenen, oefentijd en coachend gedrag	Wanneer gebruik je deze vaardigheid?
<i>Inzichtsdoel</i>	Idem + daar een eigen voorbeeld van geven.	Probleemstelling geven om over na te denken	Vragen stellen, alternatieven geven	Welke betekenis voor jouw gedrag? Waar kies jij voor?

Door je bewust te zijn van deze fasen en doelen kun je er als leraar in slagen zowel het klassenmanagement meer op orde te krijgen als een bijdrage te leveren aan de gewenste opbrengst van het passend onderwijzen. In beide gevallen 'je zin krijgen' en leuk om te doen.

Tjeerd Mijster werkt als begeleider bij Eduniek.